

Cauza C-298/23**Rezumatul cererii de decizie preliminară întocmit în temeiul articolului 98 alineatul (1) din Regulamentul de procedură al Curții de Justiție****Data depunerii:**

8 mai 2023

Instanța de trimitere:

Nederlandstalige Ondernemingsrechtbank Brussel (Belgia)

Data deciziei de trimitere:

4 mai 2023

Reclamantă:

Inter IKEA Systems BV

Pârâte:

1. Algemeen Vlaams Belang vzw, prima pârâtă
2. S, T, U și V, în calitate de reprezentanți ai tuturor membrilor ai asociației *de facto* „Vlaams Belang”, sau denumită „Vrijheidspartij”, a doua pârâtă
3. Vrijheidsfonds vzw, a treia pârâtă

Obiectul procedurii principale

Acțiune introdusă de reclamantă, prin citația din 22 noiembrie 2022, la Nederlandstalige Ondernemingsrechtbank Brussel (Tribunalul Comercial Neerlandofon din Bruxelles, Belgia), pentru (1) a se stabili că, folosind semnul IKEA în materialul lor, pârătele încalcă în mod ilegal drepturile sale asupra mărcii, (2) a se impune pârătelor interdicția de a folosi mărcile IKEA și/sau elementele caracteristice societății IKEA, sub sancțiunea unei penalități cu titlu cominatoriu, (3) publicarea hotărârii care urmează să fie pronunțată în presa de limbă neerlandeză și franceză, pe site-ul reclamantei și pe site-urile pârătelor și (4) distrugerea materialului folosit, toate acestea cu plata unor despăgubiri.

Obiectul și temeiul juridic al cererii de decizie preliminară

Interpretarea noțiunii „motiv justificat” în sensul articolului 9 alineatul (2) litera (c) din Regulamentul 2017/1001 privind marca Uniunii Europene și al articolului 10 alineatul (2) litera (c) și al articolului 10 alineatul (6) din Directiva 2015/2436 de apropiere a legislațiilor statelor membre cu privire la mărci și evaluarea comparativă a dreptului asupra mărcii și a dreptului fundamental la libertatea de exprimare a opiniilor (politice), inclusiv utilizarea parodiei politice; articolul 267 TFUE.

Întrebările preliminare

Libertatea de exprimare, inclusiv libertatea de a enunța opinii politice și de a folosi parodia politică, astfel cum este garantată de articolul 10 din Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale și de articolul 11 din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, poate constitui un „motiv justificat” pentru a utiliza un semn identic sau similar cu o marcă de renume în sensul articolului 9 alineatul (2) litera (c) din Regulamentul (UE) 2017/1001 al Parlamentului European și al Consiliului din 14 iunie 2017 privind marca Uniunii Europene, precum și al articolului 10 alineatul (2) litera (c) și al articolului 10 alineatul (6) din Directiva (UE) 2015/2436 a Parlamentului European și a Consiliului din 16 decembrie 2015 de apropiere a legislațiilor statelor membre cu privire la mărci?

Dacă este cazul, care sunt criteriile pe care trebuie să le ia în considerare instanța națională pentru a evalua echilibrul dintre drepturile fundamentale și importanța care trebuie acordată fiecăruia dintre aceste criterii?

În special, instanța națională poate lua în considerare criteriile de mai jos și/sau există criterii suplimentare:

- o măsura în care exprimarea are un caracter sau scop comercial;
- o măsura în care între părți sunt în joc motive de concurență;
- o măsura în care exprimarea este de interes general, este relevantă din punct de vedere social sau lansează o dezbatere;
- o raportul dintre criteriile de mai sus;
- o nivelul de notorietate al mărcii invocate;
- o amploarea utilizării nelegale, intensitatea și sistemul acesteia și nivelul extinderii, în funcție de teritoriu, timp și volum, luându-se în considerare, de asemenea, măsura în care acestea sunt proporționale cu mesajul pe care îl urmărește exprimarea;

- o măsura în care exprimarea și împrejurările care însoțesc această exprimare, precum denumirea exprimării și promovarea acesteia, aduc atingere reputației, caracterului distinctiv și imaginii mărcilor invocate („funcția de publicitate”);
- o măsura în care exprimarea are o contribuție originală proprie și măsura în care se încearcă evitarea confuziei sau asocierii cu mărcile invocate sau impresia că există o legătură comercială sau de altă natură între exprimare și titularul mărcii („funcția de indicare a originii”), luându-se în considerare și modul în care titularul mărcii a dobândit o anumită imagine și reputație prin publicitate și comunicare?

Dispoziții de drept internațional și jurisprudența internațională invocată

Articolul 10 din CEDO

Convenția Benelux în materie de proprietate intelectuală (denumită în continuare „CBPI”): articolul 2.20.2.c) și d)

Convenția de la Paris din 20 martie 1883 pentru protecția proprietății industriale: articolul 10 bis alineatul 2

Curtea EDO, Hotărârea din 1 mai 2011, Faruk Temel împotriva Turciei (§ 55); Hotărârea din 14 martie 2013, Eon împotriva Franței (§ 59), și Hotărârea din 23 aprilie 1992, Castells împotriva Spaniei (§ 43)

Hotărârea Curții de Justiție din Benelux din 14 octombrie 2019, Damn Pérignon (nr. A 2018/1/8)

Dispozițiile de drept al Uniunii și jurisprudența Uniunii invocată

Regulamentul (UE) 2017/1001 al Parlamentului European și al Consiliului din 14 iunie 2017 privind marca Uniunii Europene: în special considerentul (21) și articolul 9 alineatul (2) litera (c)

Directiva (UE) 2015/2436 a Parlamentului European și a Consiliului din 16 decembrie 2015 de apropiere a legislațiilor statelor membre cu privire la mărci: în special considerentul (27), articolul 10 alineatul (2) litera (c) și articolul 10 alineatul (6)

Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene (denumită în continuare „carta”): articolul 11

Hotărârea din 12 noiembrie 2002, Arsenal Football Club (C-206/01, EU:C:2002:651)

Hotărârea din 23 martie 2010, Google France și Google (C-236/08–C-238/08, EU:C:2010:159), și concluziile prezentate în această cauză (EU:C:2009:569)

Hotărârea din 21 octombrie 2010, Padawan (C-467/08, EU:C:2010:620)

Hotărârea din 12 iulie 2011, L’Oréal și alții (C-324/09, EU:C:2011:474) și concluziile prezentate în această cauză (EU:C:2010:757)

Hotărârea din 1 decembrie 2011, Painer (C-145/10, EU:C:2011:798)

Hotărârea din 6 februarie 2014, Leidseplein Beheer și De Vries (C-65/12, EU:C:2014:49)

Hotărârea din 3 septembrie 2014, Deckmyn și Vrijheidsfonds (C-201/13, EU:C:2014:2132)

Hotărârea din 27 februarie 2020, Constantin Film Produktion/EUIPO (C-240/18, EU:C:2020:118)

Hotărârea din 8 decembrie 2022, TU și RE/Google (C-460/20, EU:C:2022:962)

Dispoziții naționale invocate

Articolul 1382 din Burgerlijk Wetboek (Codul Civil)

Articolul VI.104 din Wetboek van economische recht (Codul dreptului economic)

Prezentare succintă a situației de fapt și a procedurii principale

1. Cauza privește utilizarea neautorizată (potrivit reclamantei) a mărcilor de renume IKEA și a elementelor caracteristice societății IKEA de către Vrijheidspartij (Partidul Libertății) în campania politică a unui partid politic. Este vorba despre marca Benelux verbală IKEA, înregistrată la 29 ianuarie 1971 sub numărul 503696 pentru produse din clasa 20 (mobilă); marca Benelux verbală IKEA, înregistrată la 12 octombrie 1976 sub numărul 615831 pentru produse din clasa 11 (între altele, sisteme de iluminat), 24 (textile) și 27 (covoare); marca Benelux semi-figurativă , înregistrată la 27 februarie 1987 sub numărul 692230 pentru o gamă foarte largă de produse și servicii, precum și marca verbală a Uniunii IKEA, înregistrată la 1 octombrie 1998 pentru o gamă foarte largă de produse și servicii. IKEA este cunoscută de publicul larg pentru seturile de asamblare a mobilei de tipul „do-it-yourself” cu ajutorul manualelor. IKEA se descrie ca „una din cele mai cunoscute mărci din lume”, fapt pe care a treia pârâtă nu îl contestă.
2. În opinia Vrijheidsfonds, acordul guvernamental suedez putea servi drept model pentru o reformă necesară a politicii de azil și migrație din Belgia. La 14

noiembrie 2022, partidul politic Vlaams Belang și-a prezentat planul IKEA către presă și public. Titlul planului, „Immigratie Kan Echt Anders” („Imigrația poate fi cu totul altfel”) (pe scurt IKEA) propune, potrivit celei de-a treia pârâte, un „pachet suedez” de măsuri în materie de imigrație, cu ajutorul unei trimeri ludice și parodiante la marca IKEA. Planul este prezentat sub forma unui set de construcție IKEA sau a unui manual cu 15 propuneri, prin analogie cu bine-cunoscutele manuale IKEA, pentru ca guvernul belgian să poată acționa imediat, după cum susține a treia pârâtă.

3. Publicarea și difuzarea planului au avut loc cu ajutorul următorului material:
- (1) o conferință de presă în care S a prezentat planurile sub forma unui pachet de construcție al gigantului suedez al mobilei. Prima pagină a acestei prezentări electronice indică planul IKEA, într-o prezentare care corespunde reprezentării semi-figurative a mărcilor IKEA, având dedesubt titlul „Immigratie Kan Echt Anders” („Imigrația poate fi cu totul altfel”):

Planul enumeră cele cincisprezece puncte cu ajutorul unor ilustrații (ușor provocatoare) cu figuri care corespund personajului IKEA și cu culorile tipice albastru/galben ale steagului suedez și ale IKEA:

- (2) În timpul acestei conferințe de presă de o jumătate de oră, S a explicat planul de cincisprezece puncte prin care – având în vedere natura utilizării (ușor umoristice sau provocatoare, în opinia părâtei) a semnelor similare cu mărcile IKEA, proprii parodiei – S face în mod repetat trimiteri, în opinia părâtei ludice, la gigantul suedez al mobilei sau la originea suedeză a planului. Astfel, tot în opinia celei de-a treia părâte, se subliniază diferența față de activitățile lanțului suedez de mobilă și se indică faptul că IKEA nu este – desigur – implicată, în niciun caz, în planul de politici al partidului politic, și nu îl sprijină în niciun fel. S a declarat de asemenea, printre altele, așezat alături de un steag european și unul suedez: „Prin urmare prezentăm astăzi, ca *Vlaams Belang*, planul nostru IKEA. PLANUL nostru IKEA nu reprezintă Ingvar Kamprad Elmtaryd și Agunnaryd – suedeza mea nu este foarte bună →, sensul real al acronimului IKEA. Pentru noi, IKEA nu reprezintă producătorul suedez de mobilă atrăgătoare, nu, pentru noi IKEA înseamnă: «Immigratie Kan Echt Anders (Imigrația poate fi cu totul altfel)». [...] [Pachetul de construcție] poate fi implementat imediat de acest guvern belgian. [...] Este interesant că măsurile de politică sunt [...] în Suedia și că acestea se înscriu în cadrul Uniunii Europene. Astfel că noi dorim, de fapt, să facem minimul posibil din ceea ce ne impune Uniunea Europeană. „Acesta este spiritul PLANULUI IKEA. [...]”
- (3) Conferința de presă și prezentarea au fost completate cu un plan de politici mai elaborat, disponibil pe site. Acest document nu conține alte referiri la IKEA decât cele incluse în prezentarea scurtă;

7. GEEN MAXIMALE TERMIJN VAN 2 MAANDEN OM ASIELZOEKERS VAST TE HOUDEN

"In een studie zal de Zweedse wetgeving worden getoetst aan de EU-wetgeving, en zullen wetswijzigingen en andere maatregelen worden voorgesteld om de rechten van asielzoekers zoveel mogelijk wettelijk te beperken"⁵³, aldus het Tijd-akkoord.

Een belangrijke beperking naar Europees recht is de mogelijkheid om asielzoekers gedurende een bepaalde periode tijdens de asielprocedure vast te houden⁵⁴. Dit bijvoorbeeld om de identiteit vast te stellen, in geval van risico op onderduiken, omdat er redelijke gronden zijn om te oordelen dat een nieuw asielverzoek werd ingediend om een terugkeerbesluit te omzeilen, ... De mogelijkheden en voorwaarden hertoe zijn op Europees vlak strikt geregeld. Nochtans sloogt de Belgische wetgever erin om nóg strenger te zijn dan strikt gezeten noodzakelijk is op EU-niveau.

De Belgische wetgeving beperkt de termijn waarbij een asielzoeker vastgehouden mag worden namelijk tot maximaal 2 maanden⁵⁵. Deze termijn is meerdere malen verlengbaar tot in totaal maximaal 6 maanden⁵⁶.

Het Europees recht vereist geen strikte maximale termijnen, maar legt enkel op dat de bewaaring een zo kort mogelijke termijn dient te beslissen⁵⁷. De maximumtermijnen die de Vreemdelingenwet bevat kunnen dus geschrapt worden.

→ Aanpassen artikel 74/6, §4, vierde tot zesde lid van de Vreemdelingenwet door de maximumtermijn(en) te schrappen en erin te zetten dat het een redelijke termijn moet zijn.

⁵³ Tijd-akkoord dd. 14 oktober 2022 (vijfde vertaling).

⁵⁴ Deze redenen zijn bepaald in artikel 8, [3] van de Opvangrichtlijn.

⁵⁵ Artikel 74/6, § 1, vierde lid van de Vreemdelingenwet.

⁵⁶ Artikel 74/6, § 1, zesde lid van de Vreemdelingenwet.

⁵⁷ Artikel 9, [1] van de Opvangrichtlijn.

IKEA-PLAN

16

(4) Conferința de presă a fost prezentată pe pagina de social media a partidului.

Principalele argumente ale părților din litigiul principal

4. În drept, Vrijheidspartij (Partidul Libertății) urmează, în mare parte, analiza reclamantei bazată pe legislația mărcilor. Singurul motiv pentru care Vrijheidspartij (Partidul Libertății) folosește renumele mărcilor IKEA este pentru a-și susține propriul mesaj și pentru a intensifica publicitatea și difuzarea mesajului.
5. Vrijheidspartij (Partidul Libertății) susține că are un motiv „justificat” pentru a utiliza mărcile IKEA.

6. Niciuna dintre părți nu contestă că este vorba despre mărci de renume. A treia pârâtă (Vrijheidsfonds) recunoaște că utilizează aceste mărci fără acordul reclamantei și că a desfășurat campania contestată în numele și în contul asociației *de facto* Vlaams Belang sau al administratorilor acesteia.

Prezentare succintă a motivării trimiterii preliminare

7. Un drept asupra mărcii este un drept de proprietate industrială sau intelectuală care este recunoscut ca drept fundamental și este protejat, printre altele, în articolul 1 din Protocolul la CEDO și în articolul 17 alineatul (2) din cartă.
8. Cu toate acestea, dreptul asupra mărcii nu este absolut. Exercițarea dreptului titularului mărcii de a-și proteja interesele specifice trebuie să se limiteze la cazurile în care utilizarea semnului de către un terț afectează sau poate afecta funcțiile mărcii. Aceste funcții cuprind funcția de indicare a originii, funcția de investiție și funcția de publicitate. În acest context, instanța de trimitere face referire la Hotărârea Google France și Google.
9. În plus, protecția împotriva utilizării mărcii pentru alte tipuri de produse sau servicii este limitată de posibilitatea ca un terț să invoce un motiv justificat. Chiar dacă un terț dorește să obțină, odată cu utilizarea, un profit (în mod evident) necuvenit din notorietatea mărcii, sau ea chiar aduce atingere reputației mărcii, aceasta din urmă fiind asociată unor mesaje care se reflectă în mod negativ asupra imaginii, acest lucru nu exclude posibilitatea ca terțul să invoce un motiv justificat.
10. Acest drept exclusiv al titularului mărcii este compensat de libertatea de exprimare a presupusului autor al încălcării. Această libertate de exprimare nu este nici ea absolută, ci poate fi limitată, printre altele, de protecția reputației sau a drepturilor celorlalți, printre care, în special, cea a drepturilor asupra mărcii.
11. Atunci când libertatea de exprimare se referă la exprimări din cadrul unui discurs politic, Curtea EDO acceptă cel mai înalt grad de protecție posibil: *„Libertatea de exprimare este deosebit de importantă pentru partidele politice și membrii săi activi, iar ingerința în libertatea de exprimare a unui politician, mai ales când acesta este membrul unui partid de opoziție, necesită cel mai riguros control din partea [Curții EDO].”* În acest sens, instanța de trimitere face referire la Hotărârea Curții EDO din 1 mai 2011, Faruk Temel împotriva Turciei (§ 55); Hotărârea din 14 martie 2013, Eon împotriva Franței (§ 59), și Hotărârea din 23 aprilie 1992, Castells împotriva Spaniei (§ 43).
12. Prin urmare, dreptul asupra mărcii poate fi limitat de libertatea de exprimare, iar libertatea de exprimare poate fi limitată de dreptul asupra mărcii. Instanța națională trebuie să evalueze comparativ aceste drepturi, cu precizarea că (i) este necesară clarificarea criteriilor relevante și (ii) o intervenție chiar după evaluarea comparativă a tuturor intereselor este, potrivit jurisprudenței Curții EDO, aproape de neconceput.

13. Mai multe surse (printre care considerentul (21) al Regulamentului (UE) 2017/1001; considerentul (27) al Directivei (UE) 2015/2436; Hotărârea Constantin Film Produktion/EUIPO, punctul 56) recunosc că drepturile exclusive ale titularului mărcii – deci și „motivul justificat” – trebuie interpretate într-un mod care să asigure respectarea deplină a libertății de exprimare. De asemenea, în mai multe cauze în materie de mărci, Curtea de Justiție pare să aprobe o interpretare largă a libertății de exprimare (a se vedea în special concluziile prezentate în cauzele Google France și Google, punctele 102 și 103, și L’Oréal și alții, punctul 45). Drepturile de proprietate industrială nu beneficiază în mod automat de prioritate față de libertatea de exprimare. În caz de conflicte între drepturi de același rang, Curtea de Justiție stabilește în permanență, în jurisprudența constantă (a se vedea Hotărârile Padawan, punctul 43, și Painer, punctul 132), regula potrivit căreia instanța națională trebuie să garanteze un echilibru just, ținând cont de toate împrejurările cazului. Care sunt aceste împrejurări în contextul motivului justificat și al parodiei în dreptul asupra mărcii constituie, și în prezent, o întrebare complet deschisă.
14. Interpretarea din Hotărârea Leidseplein Beheer și De Vries oferă o linie directoare, întrucât, potrivit acestei hotărâri, libertatea de exprimare (inclusiv parodia politică) poate constitui, într-adevăr, un motiv justificat. Cu toate acestea, sunt necesare clarificări. Așa încât este necesară o întrebare preliminară, prin care se solicită răspunsuri cu privire la împrejurările pe care instanța națională le poate lua în considerare atunci când pune în balanță interesele și importanța care trebuie acordată fiecărui criteriu.
15. În doctrină, s-a încercat armonizarea criteriilor care pot fi luate în considerare atunci când se apreciază dacă este vorba despre un echilibru just. Criteriile pot fi: caracterul comercial sau scopul exprimării, interesul general, relevanța socială și importanța dezbaterii care se dorește a fi inițiată, amploarea și intensitatea prejudiciului cauzat de exprimare; notorietatea dreptului utilizat; gradul de răspândire al exprimării, chestiunea dacă utilizarea aduce atingere în mod inutil reputației mărcii; măsura în care se încearcă evitarea confuziei.
16. În Hotărârea Damn Pérignon (cu privire la libertatea artistică drept motiv justificat), Benelux-Gerechtshof (Curtea de Justiție Benelux) a optat pentru o interpretare foarte largă a motivului justificat în favoarea libertății de exprimare. Nu există motiv justificat atunci când terțul are intenția explicită de a aduce prejudicii titularului mărcii. În cazul unei parodii (artistică sau politică), rareori poate fi vorba despre scopul exclusiv sau primar de a aduce prejudicii, întrucât parodia servește, în împrejurări normale, în special la transmiterea unui mesaj artistic sau politic. În doctrină, această hotărâre a avut parte de numeroase critici și, în plus, această interpretare pare să încalce dreptul Uniunii, având în vedere că ea nu permite să se țină cont de toate împrejurările relevante ale cazului concret, deoarece criteriul decisiv ar fi numai scopul de a aduce prejudicii.
17. Instanța de trimitere stabilește următoarele:

„– în Hotărârea Deckmyn [și Vrijheidsfonds], Curtea de Justiție a dat o interpretare largă noțiunii de parodie: este permisă și o parodie «cu» o operă (sau o marcă). Nu există alte criterii decât imitarea operei, cu anumite diferențe, și o intenție umoristică sau zeflemitoare. Se pune întrebarea dacă această abordare a dreptului de autor poate fi extinsă și asupra mărcilor și, în caz afirmativ, în ce condiții.

– inițiativele legislative realizate ca urmare a reformării legislației cu privire la mărci în 2016 și considerentele textelor legislative propriu-zise subliniază în mod ferm că orice exercitare a dreptului asupra mărcii trebuie să respecte pe deplin libertatea de exprimare. Legiuitorul nu precizează în ce condiții.

– jurisprudența Curții de Justiție în materie de mărci susține, de asemenea, o interpretare largă a libertății de exprimare. Dreptul asupra mărcii este un drept de ordin economic care nu trebuie să depășească ceea ce este necesar pentru protejarea funcțiilor mărcii. Acest lucru se reflectă în Hotărârea [Leidseplein Beheer și De Vries]: motivul justificat nu reprezintă o necesitate, ci vizează, de asemenea, interesele subiective ale presupusului autor al încălcării și căutarea unui echilibru just. Hotărârea nu precizează care sunt criteriile în acest scop, în cadrul libertății de exprimare.

– jurisprudența belgiană (limitată) interpretează, în general, motivul justificat într-un mod foarte restrictiv (ca necesitate sau cu analizarea alternativelor), care nu se poate susține în lumina jurisprudenței comunitare. Ea este în contradicție cu abordarea jurisprudenței neerlandeze și este respinsă, de asemenea, pe scară largă de doctrina belgiană și cea neerlandeză. Această jurisprudență belgiană limitată a fost indicată, de altfel, înainte de Hotărârea Damn Pérignon.

– Hotărârea Damn Pérignon a adus puține clarificări, după cum indică doctrina. Hotărârea consideră că intenția de a aduce prejudicii titularului mărcii este decisivă și exclude, astfel, toate împrejurările relevante pentru cazul concret. Prin urmare, neclaritatea persistă. În plus, răspunsul din Hotărârea Damn Pérignon se referă numai la libertatea de expresie artistică. Se pune întrebarea dacă, pentru libertatea de expresie politică, trebuie aplicate și alte criterii.”

18. Având în vedere importanța evaluării comparative a libertății de exprimare și a dreptului asupra mărcii, ondernemingsrechtbank (Tribunalul Comercial) consideră oportun să adreseze o întrebare preliminară Curții de Justiție.
19. Este pertinentă, în acest sens, formularea deschisă a întrebării. Curtea de Justiție s-a pronunțat recent cu privire la evaluarea comparativă între, pe de o parte, protecția datelor cu caracter personal și dreptul de a fi uitat și, pe de altă parte, dreptul la libera exprimare, inclusiv dreptul de a primi informații. Curtea a urmărit jurisprudența Curții EDO și i-a oferit instanței naționale clarificări cu privire la criteriile relevante; se pune întrebarea dacă aceste criterii și/sau alte criterii se aplică și în acest caz (a se vedea Hotărârea TU și RE/Google, C-460/20, punctul 20).

20. În speță, solicitările de interpretare vizează articolul 9 alineatul (2) litera (c) din Regulamentul 2017/1001 și articolul 10 alineatul (2) litera (c) din Directiva 2015/2436. Având în vedere că este vizată interpretarea unei dispoziții care este inclusă atât în Directiva 2015/2436, cât și în CBPI (pentru transpunerea Directivei 2015/2436), Curtea de Justiție este, *de facto* și *de jure*, singura competentă să ofere o interpretare uniformă.

DOCUMENT DE LUCRU